

Fancsali Róbert

„IGAZI IRODALOM”. DRAGOMÁN GYÖRGY ROMÁN NYELVŰ RECEPCIÓJÁRÓL *

Dragomán György *A fehér király*¹ regényét nagyon korán, 2008-ban lefordították román nyelvre, sőt a *Máglyát*² már pár hónappal az eredeti megjelenése után kezükbe vehették a román olvasók is. A két regény után, bár kisebb visszhangot kiváltva, az *Oroszlánkórus* novelláskötetet is lefordította románra Gábos-Foarță Ildikó. És bár a fordítások igazán jól sikerültek, a szakma és a közönség egyaránt nagyra értékeli és kedveli Dragomán prózáját, az irodalomtudományi diskurzusban viszonylag kis teret kapott Dragomán prózájának tárgyalása. Néhány recenzió és kritika napvilágot látott ugyan, de az alapos tanulmányok akár egy-egy műről, akár az életmű egészéről, még váratnak magukra. Makkai T. Csilla tanulmányában³ Bartis Attila recepciótörténetével kapcsolatban jut ugyanerre a megállapításra, sőt arra hajlik, hogy ez általánosan igaz az 1989 utáni helyzetre. A román–magyar fordítástörténet és a magyar irodalom román recepciójának történetét alaposan kielemezve tárgyalja, így e helyütt én magam eltekintenek ettől. Azt a megállapítást mégis érdemes áttemelni, hogy a román piacra kerülő magyar szerzők közül a legnépszerűbbek kétségtelenül az erdélyi származású Bodor Ádám, Bartis Attila, Tompa Andrea és Dragomán György. A jelenség persze nem okoz meglepetést az olvasónak, hiszen könnyen belátható, hogy a szövegekből kitűnő ismerős szociokulturális beágyazottság közelebb hozza a román olvasót a szövegekhez, miközben mégis megmarad a mindig izgalmas idegenségérzet is.

* A dolgozat az NKFIH 128 151. sz. pályázat keretében készült.

1 DRAGOMÁN György, *Regele alb*, ford. GÁBOS-FOARȚĂ Ildikó, Polirom, Iași, 2008.

2 DRAGOMÁN György, *Rugul*, ford. GÁBOS-FOARȚĂ Ildikó, Polirom, Iași, 2015.

3 MAKKAI T. Csilla, *Egy recepció változástörténete. Bartis Attila műveinek román fogadtatása*, Szépirodalmi Figyelő 2019/3., 76–86.

A szociokulturális kontextus kérdéséhez egyből kapcsolódva Irina Petraş 2017-es, részben Dragomán prózáját is tárgyaló összehasonlító dolgozatát⁴ említeném, amely a kilencvenes éveknek egy nagy horderejű román irodalmi dilemmáját veszi elő és keretezi át. Mircea Cărtărescu, a talán legismertebb kortárs író-költő és irodalmár a rendszerváltást követő időkben azt a vélt vagy valós nyugati megfelelési vágyból eredő kényszert fájlalja, amely a román irodalmi tematikát a disszidálás, a cenzúra, a politikai rendőrség és néhány más idehaza is jól ismert toposz felé vezeti, másként szólva csakis lokális politikai-társadalmi tárgyú írásokat értekel nagyra. Ebből közvetlenül következik, ahogy Cărtărescu mondja, hogy a román írók nem írhatnak „szerelemről és gyűlöletről, szenvedésről és örömről, az emberi lét nehézségeiről, az álmok különös világáról és a valóság még különösebb voltáról, tehát mindazon témákról, amelyekről az írók mindig is szóltak”.⁵ Ezt az akkori nyilvánvalóan frusztrációt okozó helyzetet vizsgálja meg napjainkban Irina Petraş, és tematikusan elemez világirodalmi, illetve regionális kortárs prózai tendenciákat. Dragomán György prózáját többek között Julian Barnes, Per Petterson, Ian McEwan, Svetlana Aleksievici, a román szerzők közül pedig csak a legismertebbeket megnevezve, Gabriela Adameşteanu és Matei Vişnieckel egy lapon említve úgy értelmezi, mint amelyek témájukban, szociális és politikai érzékenységükkel az egyetemes emberi nyugtalanságról értekeznek. Az említett szerzők írásművészetükben azt az emberben mélyen rejlő kérdést boncolgatják mindegyre, hogy „kik is vagyunk mi valójában, és miért vagyunk ilyenek”. Bár a téma valóban egyetemes és általános, e művek különlegessége éppen abban rejlik, hogy e filozófiát az elbeszélés lassított ritmusa, a hömpölygő leírások, valamint a néha párhuzamos, néha egymást keresztező vagy kiegészítő hangok relativizálják, és emberközelibbé, könnyebben megközelíthetővé teszik ezeket a nagy kérdéseket. Petraş zárógondolatként Alexandru Vlad román író mondását említi, miszerint a történelem nem tanulható meg az irodalomból, de jobban megérthető. A velős gondolat magva az, hogy a prózaíró lomha, de figyelmes tekintete úgy érzékeli a világ dolgait, ahogy azok vannak vagy voltak, de sosem zárja őket kizárólagos keretek közé.

4 Irina PETRAŞ, *Colocviul romanului românesc contemporan*, România Literară 2017. április 14., 14–15., http://arhiva.romanialiterara.com/index.pl/colocviul_romanului_romnesc_contemporan.

5 *Uo.*, 15.

A fehér király

A fehér király román kiadásának fülszövegét mindössze egy rövid tartalmi összefoglaló képezi. Az első ajánlások és recenziók szintén meglehetősen felületesek. Legtöbbjük nem megy messzebbre annál, mint hogy bemutassa a szerzőt – kiemelve a romániai kötődést –, és kurtán felvázolja a regény szüzséjét. Simona Sora⁶ a regényt igazi irodalomként aposztrofálja. A töredékességet, a realitás és a hallucináció, a kegyetlenség és a kedvesség, a metafizika és az obszcenitás harmonikus párba állítását emeli ki központi motívumként. A tizennyolc kegyetlenséget és túlélést tematizáló elbeszélés a recenzió értelmezésében személyes hangvételt, az emlékezet szűrőjén keresztül, és a gyermek narrátor szemszögéből ábrázolja a leghatékonyabban a középpontját vesztett, amorális, széthullott univerzumot, aminek visszatekintve az elbeszélte totalitárius világ tűnik. A gyermeknézőpontú elbeszélést a Salinger–Gombrovicz–Cortázar, román részről pedig a T.O. Bobe – Cezar Paul-Bădescu – Ana-Maria Sandu irodalomtörténeti vonalban helyezi el. Sora kiemeli a fordítás remek nyelvezetét is, majd a közép-európaiság nehezen megfogható gondolatát vonja be csak úgy érintőlegesen, hogy ismét világirodalmi párhuzamokat adhasson. Bartis Attila és Dragomán György azok a magyar szerzők, akik a régióknak ezt a szellemét ugyanúgy képesek megidézni, mint Olga Tokarczuk vagy Pawel Huelle.

Egy kis fricskával zárja írását hazája irodalmára és irodalmi intézményrendszerére nézve, amikor azt állítja, hogy az efféle letisztultság, ami ezeket a műveket jellemzi, a felnőtté válás állapotának egyértelmű jele, amely nem csak felnőtt írókat, hanem felnőtt kritikusokat, szerkesztőket és szerkesztőségeket igényel.

Bianca Burța-Cernat Bartis Attila írásművészetéhez hasonlóan Dragománét is természetes, pátosz- és minden mesterkéeltségtől mentesen érzékeli, amely a belső szabadság, az erőszak, az abszurd és a hatalmi viszonyok kérdéseit járja körül. Kiemeli a regény filmszerű szerkesztésmódját.⁷ Érdekes lehet, hogy Dragomán évekkel később egy román nyelvű interjúban a saját írói hangjáról és a vizualitásról

6 Simona SORA, *În numele Tatălui*, Dilema Veche 2008. október 2–8., <http://gyorgy-dragoman.com/?p=250>.

7 Bianca BURȚA-CERNAT, *Regele de fildeş pe eşichierul unei istorii de cosmar*, Observatorul Cultural 2008. 09. 25., <https://www.observatorcultural.ro/articol/regele-de-fildes-pe-esichierul-unei-istorii-de-cosmar-2/>.

gondolkodva azt mondja: „Olyan vagyok, mint egy rendező, bármit írok, az a fejemben filmként él.”⁸

Adriana Babeți recenziójának⁹ középpontjában a fordítás méltatása áll. Legfőbb erényét az elbeszélés szellemiségének hű átültetésében látja, abban, ahogy a szinte felfoghatatlan tragédiák és az örömteli remény hangulata, a brutalitás és gyengédség, a szitkok és a költői nyelv, a pátosz és a cinizmus, valamint a humor egymás melletti megjelenése megvalósul.

A már sokszor megírt történelmi tragédiák újraakretézésére a legjobb módszer a gyermek narrátor megszólaltatása – mondja Andra Matzal¹⁰ –, amely által semlegességet és egy olyan autentikus látásmódot hozhat be az író, amely független tud maradni a felnőtt szemponctól. E felvetés mentén a szerző Jonathan Safran Foer magyarul is olvasható regényét, a *Rém hangosan és irtó közel*t hozza párhuzamként, amelyben a 11 éves Oskar szeptember 11-ét beszéli el a saját értelmezésében. A román olvasó számára az összekötést az is erősíti, hogy mindkét mű 2005-ben jelent meg román fordításban. A recenzió ezen túl ismét a Dragomán György-életrajz főleg román kötődéseit bemutató mondatai mellett a fordítót említi és a valóban kitűnő fordítást méltatja, mely kapcsán érdekes módon a szöveg humorát emeli ki, amelyet feketehumornak érez, máshol pedig tragikomikusnak talál.

Máglya

A *Máglya* román fordításának fülszövege kortárs történelmi tablóként jellemzi a regényt. A nagymama által megjelenített hétköznapi mágia és a főszereplő Emma rejtett képességei arra készítetik a szerzőt, hogy a regény műfaját gótikusnak jelölje meg. E rövid terjedelmű szövegen belül a gótikus jelző mellett ugyanúgy megfér a mágikus realizmus kategóriája is, aminek megmagyarázására a szerző nem vállalkozik, e kapcsán mindössze „a természetfeletti, a bizarr rituálék és fantasztikus tónus” kerül megemlítésre.

8 Ramona IACOBUȚE, *György Dragomán, scriitor maghiar: „E posibil să scrii fraza perfectă, chiar dacă uneori îți ia ani de zile”*, Adevărul 2017. október 28., https://adevarul.ro/locale/iasi/interviu-gyorgydragoman-scriitor-maghiar-e-posibil-scrii-fraza-perfecta-ia-ani-zile-1_59f2435d5ab6550cb883d117/index.html [saját fordítás].

9 Adriana BABEȚI, *Sab la rege*, Suplimentul de Cultură, <http://gyorgydragoman.com/?p=251>.

10 Andra MATZAL, *Cum mi-am petrecut inceputul lumii*, Cotidianul 2008. július 7., 34–35.

Irina Petraş *Máglya*-kritikája¹¹ az egyik legalaposabb munka a román Dragomán-recepcióban. Kezdő állítása, hogy a regény szerzője kitűnő festő, és remek zenei hallással bír. Erre ráerősít az író maga is – említi Petraş –, aki egy interjúban a vizuális gondolkodását emeli ki. Azt mondja, „mindent képekben látok, azt is, ami nincs leírva, mindent, ami kimarad”. A kritika szerzője mindezt a személyleírásokkal hozza kapcsolatba. Dragomán legfőbb jellemzője szerinte a kreatív (saját értelmezésben talán analízáló) tekintet, amivel Camil Petrescut, a modern román próza egyik legnagyobb alakját is azonosítja. Az összehasonlítás, bár nem minden alapot nélkülöző, véleményem szerint nem a legegyszerűbb párosítás. Bár kétségtelen, hogy a lélektaniség Dragománnál is fontos szerepet játszik, Petrescu a két regényt legfőképpen a lélekrajzra, a karakterek szövevényes viszonyrendszerére, és főként e viszonyok hátterére, mozgatórugóinak felfejtésére építette. Ő maga a második regényét, a magyarul is olvasható, máig frissnek ható remekművét¹² sorsdossziának nevezte. A magyar olvasó leginkább Füst Milán nagyregényéhez, a *Feleségem történetéhez* hasonlíthatja, bár prózatechnikailag összetettebb annál, hiszen a narrátor személyes szólamával egy igen izgalmas metanarratív réteg is bonyolítja a regény szövegét. Komplexitását tekintve tehát kissé távolinak tűnik a két mű egybevetése. Sokkal adekvátabb viszont Gabriela Adameşteanu *Drumul egal al ficăreii zile* [A mindennapok állandó útja] című regényével való párhuzam kiemelése. Ebben ugyancsak egy romániai kamasz lány története kerül elmesélésre, középpontban a hatalom mindennapi életre gyakorolt közvetett és közvetlen hatásaival. A fő történetészál időszikja ugyan az ötvenes évekre tehető, míg a *Máglya* esetén a kilencvenes évek elején járunk, a regény világát meghatározó kontextus mégis ugyanaz, a romániai diktatúra fullasztó közege. A tanulmány folytatásában a regény mágikus szövetéről beszél, de a legtöbb román értelmezésnél élesebben jelöli ki a fantasztikusnak tűnő részek és epizódok keretét. Azokat fantazmagóriáknak ítéli meg, és a mély traumákat nemrégiben átélt és kamaszodó kislány (túl)érzékeny lelkivilágára vezeti vissza. Ahogy Irina Petraş említi, Dragomán egy interjúban meg is erősíti ezt a véleményt: „A *Máglya*-ban azt vizsgálom, hogy mi történik velünk, miután kiharcoljuk a szabadságunkat. És főként egy kamasszal, aki az efféle problémá-

11 Irina PETRAŞ, *O proză cadenat-picturală*, Observatorul Cultural 2016/10., http://arhiva.romanaliterara.com/index.pl/o_proz_cadenat-pictural?caut=dragom%C3%83%C2%A1n%20gy%C3%83%C2%B6rgy.

12 Camil PETRESCU, *A Prokrasztész-ágy*, ford. BÉKÉSI Ágnes, Európa, Budapest, 1976.

kat akutabban észleli, mert egyébként is a saját személyiségének keresését éli”. Árulás, gyávaság, hazugságok, morális megingások, neheztelés és bosszú – írja Petraş –, ezek az érzelmek képezik azt a gyakorlatsort, amely révén a regény végére kialakul a fiatal felnőtt személyisége. Mind-ezen tapasztalatok azonban mindvégig a nagymama (a regényben dőlttel szedett) történetein átszűrve interioralizálódnak, és az azokban felfelbukkanó babona és fantasztikum áthatja és meghatározza a személyiség kialakulását. Egyetértek a kritika írójával a nagymama szerepének elemzésében, és úgy vélem, hogy ez egyben az egyenes oka annak, hogy számos cikk és tanulmány idehaza és határainkon túl is a fantasztikum kérdéskörét felületesen vizsgálva, Dragomán regényeit tévesen a mágikus realizmus szférájába sorolja. Az említett stílus (vagy írásmód, ahogy a kortárs kritika helyesen használja a fogalmat) a realista és a fantasztikus elemeket azonos súlyban és síkon hozza mozgásba, azok egymástól nem különülnek el. A csodás elemek a diegetikus világ természetes részei, minden szereplő számára jelen vannak és érthetőek, így megkülönböztető funkcióval nem bírnak az egyes események tekintetében, csakis a mű egészét nézve. Dragomán szövegvilágában azonban az ilyen jelenetek csakis Emma és a nagymama világához tartoznak, nincs olvasói tudás arra nézve, hogy ezeket más szereplők is megtapasztalnák. Az itt felvázolt értelmezési keretben a két főszereplő közös, időnként mágikus történetei külön síkon vizsgálándók a regény alapvető (hiper)realista alaphangjától elkülönülve, és ezek funkciójára fókuszálva meg-alapozottan fogadhatjuk el Irina Petraş fejlődésnarratívaként értett interpretációját.

Írása végén a kritika szerzője azt taglalja, hogy a deskripció a főnevek és a statikus igék kompenzálására bevont melléknevek révén artikulálódik, míg e statikus igék éppen e lassú ütemű próza velejét jelentik, hiszen ez a szemlélődés, a reflexiók és a „hipotézisek felállításának” az útja. A dinamikusabb, aktív igék a világ alakulásából, „tökéletesedéséből” eredő zűrzavart hivatottak leírni. A leírás, a festés (valamint rajzolás, írás) és az emlékezés (illetve felejtés) viszonyrendszerét elemzi néhány példán keresztül. Felidézi az édesapa emlékét, aki a rémálmok gyötörte Emmával lerajzoltatja, amit látott, majd megnyugtatásul elmagyarázza, hogy mindaz, amit lerajzolt, nem más, mint vonalak összessége. Hogy a vonal, az csak vonal. Csak rajta múlik, hogy életet lehel-e beléjük. Az öreg diófa vissza-visszatérő képe is egy szimbólum, a múlt, a jelen és a jövő kapcsolatát jelképezi. „A szél fújta és mozgatta ágai pedig szédítően változtatják folyamatosan az ég adta ólom színű hátteret.

A vonal, az csak egy vonal, de ha a kéz elkapja a ritmust, egy élő fát konfigurálhat, tele értelemmel. Ahogy az emlékezet és a kimondott szó is. Felejteni pedig könnyű.”¹³ Ehhez kapcsolódóan egy 2015-ös interjúban arra a kérdésre, hogy szerinte mi az emlékezet és a képzelet viszonya a *Máglyában*, Dragomán így felel: „Az emlékezet, a felejtés és a képzelet szétválaszthatatlanok, és azt gondolom, hogy az emlékezés értelmét a képzelet rombolja. Régen ez nem volt igaz. Amióta azonban a fotográfia létezik, a képi emlékezet dominánssá vált. Ha az emlékezet-ről beszélünk, főként képekről van szó, emiatt a legtöbb ember valahogy képtelen képekben gondolkodni, és nem emlékezünk pontosan. Én mindig is szerettem volna az emlékezés eredeti, képi formája előtti, mágikus állapotához visszakerülni. Érdekel, hogy miért emlékezünk néha pontosan, máskor pedig pontatlanul. Sokat gondolkodom azon, hogy a képzeleteink sokszor ugyancsak emlékek. Tehát úgy vélem, hogy a képzeleteink és az emlékeink ugyanonnan származnak, és ezek alkotják a múltat. Ez a könyv pedig éppen egy arra irányuló gyakorlat, hogy a személyes múlt és identitás megkonstruálódjék. És mindebből az is következik, hogy identitás is kétféle van: az egyik az emlékezés, a másik a képzelet által alakul ki.”¹⁴

Dana Pîrvan-Jenaru Radu Aldulescu kortárs román író munkáihoz hasonlítja a Dragomán-regényt, amivel véleményem szerint a legrelevánsabb észrevételre jut az eddig említettek közül. Aldulescu hazai recepciója a kezdetektől a hétköznapi emberi történetekre való érzékenységét emeli ki, és gyakran Faulknerrel és D. H. Lawrence-szel állítják párhuzamba. A *Máglya* esetén a gyermeki nézőpont lehetővé teszi azt, hogy a jó és a rossz ne váljék kategorikusan szét, az ártatlanság és az előítéletek gyermeki hiánya és a még ki nem alakult racionalitás a dolgokra való rácsodálkozást helyezi előtérbe. A hipnotizáló elbeszélés a szociális és pszichológiai folyamatok keveredésével a hétköznapi apró történéseit mágikus mesévé alakítja, és így teszi azokat Emma számára is befogadhatóvá. Egy olyan világot konstruál, ahol az élők és a holtak között, valamint a valós és a csodás között nincs állandó határ.¹⁵ *A fehér királlyal* való összevetésben a történetek közös helyszínét

13 Irina PETRAȘ, *I. m.* [saját fordítás].

14 Cezar GHEORGHE, „Cartea e un exercițiu în construirea trecutului personal”. *Interviu cu György Dragomán*, Observatorul cultural 2015. 10. 30., <https://www.observatorcultural.ro/articol/cartea-e-un-exercițiu-in-construirea-trecutului-personal/> [saját fordítás].

15 Dana PÎRVAN-JENARU, *Dincolo de pragul Revoluției – o perspectivă inocent-lucidă*, Observatorul cultural 2015. 12. 04., <https://www.observatorcultural.ro/articol/dincolo-de-pragul-revoluției-o-perspectivă-inocent-lucidă/>.

emeli ki. A várost a regény egyik főszereplőjének teszi meg, amely szerinte a valós és a mítikus közti átmeneti tér. Leírását a kritika szerzője rendkívül életszerűnek és szuggesztívnek érzékeli a fordítás alapján is. Ezzel kapcsolatban egy hosszabb román nyelvű Dragomán-interjúrészt idéz a Marosvásárhellyel való kapcsolatáról és a család kiköltözéséről. Az író ebben úgy nyilatkozik, hogy a város jelenléte még mindig olyannyira fontos az írásaiban, hogy a trilógia készülő harmadik darabja is ugyanitt fog játszódni. Pírvan-Jenaru szerint a városhoz kötődő emlékek és az arról alkotott képek olyan erőteljesen tartoznak az írói világ belső lényegéhez, hogy akaratlanul is ezek adják a szövegek nagy intenzitását, amelyeket helyenként versszerűnek érez, ahogy azzal csak keveseknél, de főleg Herta Müllernél találkozhat az olvasó.

Rodica Binder a 2015-ös Frankfurti Könyvvásár beszámolójában Daniel Kehlmann Der Spiegel-beli írását recenzálja. A német szerző a *Máglyát A fehér királyhoz* hasonlítja, bár az újabb regényt a moralitás és a cselekmény aspektusából komplexebb szövegnek érzi. Az elbeszélés központi kérdésének Emma családi viszonyrendszerének bemutatását teszi meg, ahol állandó kérdésként van jelen, hogy az egyes eseményeknek és történeteknek ki áldozata, és ki okozója. Kehlmann a regény világát hipnotikusnak érzékeli, és el nem döntött dilemmája, hogy ennek háttérében a poszttotalitárius társadalmi helyzet húzódik-e meg, vagy a regényt a szürrealizmus értelmezési rendszerében érdemes-e inkább vizsgálni, ahol a holtak, árnyak és fantomok természetesen vannak jelen, mindenféle mesterkélttség vagy művészieskedés nélkül. Akár így, akár úgy, a német kritikus Dragománt e szövege alapján a nagy európai elbeszélő mesterek sorában helyezi el.¹⁶

Érdemes lehet megemlíteni a 2017-ben megjelent, '56-os tematikájú antológiát. *Cealaltă revoluție. Antologie de povestiri contemporane maghiare despre Revoluția din 1956* [A másik forradalom: Kortárs magyar elbeszélések antológiája az 1956-os forradalomról]¹⁷ című kötetben Dragomán György hasonlóan hosszú című írása is megjelenik: *Foxtrott – povestea primelor zile ale glorioasei revoluții din Carpați* [Foxtrott – A dicsőséges kárpáti forradalom első napjairól]. A Răzvan Petrescu

16 Rodica BINDER, *Meridiane. Politica și literatura*. Marginalii la Târgul Internațional de Carte de la Frankfurt pe Main. Lásd: http://arhiva.romanaliterara.com/index.pl/politica_i_literatura_-_marginalii_la_trgul_internaional_de_carte_de_la_frankfurt_pe_main?caut=dragom%C3%83%C2%A1n%20gy%C3%83%C2%B6gy.

17 *Cealaltă revoluție. Antologie de povestiri contemporane maghiare despre Revoluția din 1956*, szerk. CONSTANTIN Maria-Gabriela, Curtea Veche, București, 2017.

jegyezte előszóban Dragománt, véleményem szerint ismét kissé távoli alapokon nyugvó összehasonlításban, Mircea Horia Simionescu mellé állítja. Simionescu a későn indult és túl nagy karriert be nem futott román posztmodern egyik fő alakja, aki az *Ingeniosul bine temperat* [A visszafogott zseni] című regényével közönségsikert és széles körű ismertséget alig, de a szakma elismerését jogosan kivívta. Saját véleményem szerint az efféle felületes olvasaton alapuló, mondvacsinált összehasonlítások ajánlóokban, recenziókban, előszavakban nem többek egyszerű marketingfogásoknál, és nemhogy segítenék az olvasót, a rosszul kijelölt értelmezési horizonttal kifejezetten hátráltatják a befogadást. Én úgy vélem, hogy jelen esetben is pontosan erről van szó. Az igazsághoz ugyan hozzátartozik az is, hogy ez nem román jellegzetesség. A német, angol és francia recepciók hasonló módon, talán már kényszeresen próbálják bekegerezálni a külföldi, kisebb és kevésbé ismert irodalmak szerzőit. Ennek folyománya az ebben a tanulmányban is kifejtett téves mágikus realista és még inkább a szürrealista értelmezés is Dragomán kapcsán, vagy a német recepció egy hangzatos-sága révén tartalmaznak látszó, de valójában homályos megállapítását is említhetjük: „Beleillik azon kelet-európai fantasztikus-allegorikus regények sorába, amelyekben a szerzők a bűnös történelemelfojtás gordiuszi csomóját a »mítoszteremtők ökölcspásával« (Hans Lebert) vágják szét. Említhetjük itt Mircea Cărtărescut, Dževad Karahasant, Ismail Kadarét, Jáchym Topolt vagy David Albaharit. Ők mindannyian a képek mesterei, de egyiküknek sem sikerült olyan döbbenetes figurát teremteniük, mint amilyen Emma, aki a szomorúság gyermekeként, tiszta értelemmel nem csupán a felfoghatatlant próbálja megérteni, hanem a visszajáró halottakat is megváltja, és az emlékezéssel életet nyer. Vigasszá változtatja a horrort.”¹⁸

18 Andreas BREITENSTEIN, *Horror und Hoffnung*, Neue Zürcher Zeitung 2015. december 8. A német recenzióról lásd: *Élet és Irodalom* 2016. február 12., <https://www.es.hu/cikk/2016-02-12//magia-es-hiperrealizmus.html>.